

Przeszłość Demograficzna Polski 44 (2022): 61–86

Poland's Demographic Past 44 (2022): 61–86

ISSN (print): 0079-7189

ISSN (online): 2719-4345

DOI: 10.18276/pdp.2022.44-03

Marcin Maciej Krasuski

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1144-5916>

Szkoła Doktorska Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach

email: mk21@stud.uph.edu.pl

Urodzenia pozamałżeńskie w społeczności rzymskokatolickiej parafii Trzebieszów w latach 1815–1867

Illegitimate Births in the Roman Catholic Community of the Trzebieszów Parish in the Years 1815–1867

Abstrakt

W artykule omówiono zagadnienia związane ze zjawiskiem urodzeń pozamałżeńskich w wiejskiej społeczności rzymskokatolickiej ziemi łukowskiej na przykładzie parafii Trzebieszów w latach 1815–1867. Poruszono kwestie związane z liczebnością urodzeń pozamałżeńskich, pochodzeniem społecznym i terytorialnym dzieci nieślubnych, stanem cywilnym matek, a także płcią dzieci pochodzących ze związków pozamałżeńskich. Podstawę źródłową do analizy stanowiły akta stanu cywilnego omawianej parafii z lat 1815–1867. Z analiz wynika, że zjawisko urodzeń dzieci nieślubnych stanowiło 3,29% urodzeń odnotowanych w parafii. Badania wykazały, że dzieci urodzone poza związkiem małżeńskim

Abstract

The article discusses issues related to the occurrence of illegitimate births in the rural Roman Catholic community of Trzebieszów parish in the Łuków region, in the years 1815–1867. This article addresses issues related to the number of births out of wedlock, the social and territorial origin of the illegitimate children, the mothers' marital status, and the children's gender. The source basis for the analysis was the parish registers from 1815–1867. The results of the analyzes showed that the births of illegitimate children accounted for 3.29% of those recorded in the parish. The research showed that children born out of wedlock came predominantly from the working population of peasant origin, who most often lived on

pochodziły w przeważającej liczbie spośród ludności zarobkowej pochodzenia włościańskiego, która najczęściej zamieszkiwała zaścianki oraz wsie szlacheckie, w których usytuowany był m.in. dwór czy folwark.

farmsteads ('zaścianki') and estate villages, where a manor house or grange ('folwark') was located, among other things.

Słowa kluczowe

urodzenia pozamałżeńskie, parafia Trzebieszów, ziemia łukowska, społeczność rzymskokatolicka, XIX wiek, demografia historyczna

Keywords

illegitimate births, Trzebieszów parish, Lukov area, Roman Catholic community, XIX century, historical demography

Wprowadzenie

Cel i pytania badawcze

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie zjawiska urodzeń dzieci nieślubnych w społeczności rzymskokatolickiej terenów wiejskich ziemi łukowskiej w pierwszej połowie XIX wieku na przykładzie parafii Trzebieszów, a także próba określenia przyczyn zmian zachodzących w tym aspekcie demograficznym na przestrzeni badanego okresu. Analizie poddano kwestie związane z liczebnością i udziałem urodzeń pozamałżeńskich wśród wszystkich odnotowanych urodzeń, pochodzeniem terytorialnym dziecka, stanem cywilnym matek, pochodzeniem społecznym oraz płcią i popularnością nadawanych imion narodzonym dzieciom. Przeprowadzenie badań miało na celu znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

- Jak duży udział w liczbie wszystkich urodzeń stanowiły urodzenia pozamałżeńskie?
- W jakim stopniu poszczególne grupy społeczne zamieszkujące parafię partycypowały w kształtowaniu się liczby urodzeń nieślubnych?
- Czy przynależność terytorialna miała wpływ na zmiany w kształtowaniu się badanego aspektu demograficznego?
- Czy dzieci pochodzące ze związków pozamałżeńskich były napiętnowane przez społeczność parafialną poprzez nadawanie imion ze z góry wybranej i ograniczonej puli, charakteryzującej ich pochodzenie?
- Czy przedstawiony aspekt urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów był wyróżniający się na tle innych badanych społeczności w kraju?

Zakres chronologiczny

Datę początkową badań zawartych w niniejszej pracy wyznacza rok utworzenia na Kongresie Wiedeńskim Królestwa Polskiego zależnego od Cesarstwa Rosyjskiego (1815). W jego granicach znalazła się parafia Trzebieszów wraz z całą ziemią łukowską. Granicę końcową badań wyznacza okres likwidacji odrębności Królestwa (1866/1867) w wyniku represji po powstaniu styczniowym, która zbiegła się z budową linii kolejowej Siedlce–Łuków w latach 1866–1867, będącej zaczątkiem industrializacji północnej części ziemi łukowskiej.

Metodyka

W przeprowadzonych badaniach wykorzystano uproszczoną metodę rekonstrukcji rodzin z elementami metody agregatywnej. Zindeksowane akty urodzeń zostały wpisane w elektroniczną bazę danych w formacie xls. Obliczenia prowadzone w bazie danych pozwoliły na uplastycznienie ruchu naturalnego urodzeń pozamałżeńskich w postaci wykresów i tabel. Informacje o dzieciach nieślubnych przedstawione w bazie danych zostały także spisane w formie fiszek i zgrupowane w utworzonych w tym celu kartach rodzin¹, które miały pozwolić na połączenie skatalogowanych dzieci nieślubnych z ich matkami i pozostałym rodzeństwem (jeżeli takowe było).

Źródła

Źródłem do analiz problematyki były księgi stanu cywilnego znajdujące się w Archiwum Państwowym w Lublinie (dalej APL) oraz Archiwum Parafialnym w Trzebieszowie. Placówka lubelska państwowej sieci archiwalnej posiada w swoim zasobie zespół nr 1938 – Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1810–1873, z którego wykorzystano księgi urodzeń, małżeństw i zgonów (dalej UMZ) z lat 1815–1867. W celu uzupełnienia zauważonych braków akt w księgach UMZ z 1815 oraz 1844 roku skorzystano także z zachowanych w Archiwum Parafialnym w Trzebieszowie ksiąg urodzeń (chrztów) i zgonów ze wskazanych lat². W celu wykazania tendencji migracyjnych społeczności zarobkowej w pracy wykorzystano także księgi ludności z drugiej połowy XIX wieku z Archiwum Państwowego w Siedlcach.

---

¹ Karty rodzin wykorzystane w badaniach zostały opracowane na podstawie zaproponowanej przez Cezarego Kukłę karty rodzin w publikacji *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej* (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2009), 181–183.

² W księdze urodzeń, małżeństw i zgonów z 1815 roku, znajdującej się w Archiwum Państwowym w Lublinie, odnotowano brak 29 aktów, w wyniku czego braki zostały uzupełnione o wpisy z księgi chrztów i zgonów znajdującej się w archiwum parafialnym. Natomiast w przypadku księgi z 1844 roku odnotowano poważne zniszczenia akt urodzeń i małżeństw, w związku z czym uzupełniono zauważone braki o akta urodzeń z archiwum parafialnego.

Literatura przedmiotu

W polskiej literaturze historycznej tematyką urodzeń pozamałżeńskich początkowo interesowali się historycy obyczajowości i dziejów kultury³. W polskiej literaturze demograficznej kwestia dzieci nieślubnych zaczęła pojawiać się w drugiej połowie XX wieku, a w latach 90. i na początku XXI wieku stała się coraz bardziej popularnym tematem prowadzonych badań⁴. Do podstawowych publikacji poruszających kwestię dzieci nieślubnych należy zaliczyć prace Edwarda Piaseckiego⁵ i Cezarego Kukli⁶, którzy w swoich syntezach demograficznych dotyczących ruchu naturalnego i struktury rodzin parafii Bejsce (świętokrzyskie) oraz parafii św. Krzyża w Warszawie przedstawili kwestię urodzeń dzieci nieślubnych występującą w badanych przez nich społecznościach. W ostatnich latach w renomowanym, polskim czasopiśmie demograficznym „Przeszłość Demograficzna Polski” opublikowane zostały artykuły naukowe dotyczące kwestii urodzeń pozamałżeńskich. Należałoby tu wymienić prace Jolanty Karbowskiej, Sabiny Rejman, Mateusza Wyźgi czy Ewy Ryguły⁷, które przedstawiały wyniki badań nad zjawiskiem urodzeń pozamałżeńskich między drugą połową XVII wieku a początkami wieku XX w śląskich parafiach w Łące i Lubawce, małopolskiej parafii Raciborowice czy w podkarpackiej parafii Krasne. Zaletą wymienionych publikacji było skupienie się wyłącznie na zjawisku urodzeń pozamałżeńskich, co pozwoliło autorom na próbę dogłębnej analizy badanego zjawiska pod kątem sezonowości miesięcznej urodzeń, stanu cywilnego czy wieku matek dzieci nieślubnych. W 2008 roku w monografii *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV–XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze* pod redakcją Cezarego Kukli opublikowane zostały badania Dariusza Prucnała

³ Cezary Kuklo, *Rodzina w osiemnastowiecznej Warszawie* (Warszawa: Instytut Historii Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, 1991), 125.

⁴ Do pierwszych demograficznych publikacji odnoszących się do kwestii urodzeń pozamałżeńskich w Polsce możemy zaliczyć publikacje Ireny Gieysztorowej oraz korespondujące z nimi artykuły Tadeusza Ładogórskiego, którzy jako pierwsi zaczęli analizować kwestię urodzeń nieślubnych w ujęciu demograficznym – Irena Gieysztorowa, *Wstęp do demografii staropolskiej* (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976), 252; Tadeusz Ładogórski, „Odpowiedź Pani Irenie Gieysztorowej”, *Przeszłość Demograficzna Polski* 7 (1975): 306.

⁵ Edward Piasecki, *Ludność parafii bejskiej (woj. kieleckie) w świetle ksiąg metrykalnych z XVIII–XX w. Studium demograficzne* (Warszawa–Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990).

⁶ Cezary Kuklo, *Rodzina*, 125–141.

⁷ Jolanta Karbowska, „Ludność Lubawki w latach 1801–1850”, *Przeszłość Demograficzna Polski* 24 (2003): 103–153; Sabina Rejman, „Urodzenia nieślubne w Krasnem w latach 1786–1863”, *Przeszłość Demograficzna Polski* 27 (2006): 7–38; Ewa Ryguła, „Urodzenia pozamałżeńskie w parafii św. Mikołaja w Łące w latach 1664–1914”, *Przeszłość Demograficzna Polski* 38 (2016) 2: 7–33; Mateusz Wyźga, „Urodzenia pozamałżeńskie w podkrakowskiej parafii Raciborowice w XVII–XVIII wieku w świetle ksiąg metrykalnych”, *Przeszłość Demograficzna Polski* 29 (2010): 157–172.

dotyczące zagadnienia dzieci nieślubnych w lubelskiej parafii p.w. Michała Archanioła w pierwszej połowie XVII wieku (1612–1638), rozszerzając tym samym zakres badań polskiej demografii historycznej nad kwestią urodzeń pozamałżeńskich o początki XVII wieku.

Tematyka urodzeń nieślubnych w społecznościach polskich miast i wsi ciągle wymaga podjęcia kolejnych badań w celu przedstawienia dostatecznie pełnego obrazu kształtowania się tego zjawiska na ziemiach polskich, jednak tendencja wzrostowa, związana ze zwiększającą się liczbą podejmowanych badań nad urodzeniami pozamałżeńskimi, powinna napawać optymizmem i dawać nadzieję na coraz lepsze poznanie kondycji polskiego społeczeństwa pod kątem zjawiska urodzeń nieślubnych w epoce przednowoczesnej.

Charakterystyka akt

Kompletność zachowanych ksiąg chrztów (urodzeń) dla parafii Trzebieszów od 1729 roku pozwala na wyczerpującą analizę informacji w nich przekazywanych na temat zjawiska urodzeń pozamałżeńskich. Informacje o prawnym pochodzeniu narodzonego dziecka były odnotowywane w staropolskich księgach metrykalnych, co pozwala na podjęcie badań związanych z oszacowaniem skali urodzeń pozamałżeńskich już od czasów nowożytnych. Na mocy dekretu księcia warszawskiego Fryderyka Augusta I z 1809 roku⁸ formularz rejestracji metrykalnej urodzeń uległ rozbudowaniu. Obejmował on następujące informacje:

- data i miejsce spisania aktu,
- imiona, nazwiska, miejsce zamieszkania, zawód, wiek oraz pochodzenie społeczne świadków aktu,
- imię, nazwisko, miejsce zamieszkania, zawód, wiek oraz pochodzenie społeczne ojca dziecka (jeżeli występował w akcie),
- datę, miejsce oraz czas narodzin dziecka,
- numer domu, w którym doszło do narodzin dziecka (informacja występowała jedynie do 1826 r., w dalszych latach znika z formularza),
- imię, nazwisko, wiek oraz stan cywilny matki,
- imię (imiona) nadane nowonarodzonemu dziecku oraz pochodzenie prawne dziecka,
- imię, nazwisko, stanowisko duszpasterza spisującego akt,
- piśmienność osób stawiających się przy spisaniu aktu.

---

⁸ W staropolskich oraz austriackich metrykach z terenu ziemi łukowskiej brakuje m.in. informacji o deklarowanym wieku matki, natomiast pojawienie się tej informacji w metrykach z okresu Księstwa Warszawskiego i późniejszych pozwala na badanie m.in. deklarowanego wieku matek dzieci nieślubnych – *Dziennik Praw Księstwa Warszawskiego*, t. 1, nr 10, 1810, 231–236.

Powyższe informacje dają możliwość analizy kwestii związanych m.in. z deklarowanym wiekiem matki, odstępem między urodzeniem a chrztem dziecka czy powiązaniem rodowymi matek nieślubnych dzieci.

Dokładność informacji przekazywanych w aktach metrykalnych możemy obliczyć za pomocą wskaźników prezentujących stosunek liczby urodzeń do liczby ślubów odnotowanych w księgach metrykalnych oraz stosunek liczby urodzeń do liczby zgonów, a także wskaźnik maskulinizacji urodzeń (stosunek urodzeń męskich do urodzeń żeńskich). W przypadku parafii Trzebieszów w latach 1815–1867 powyższe wskaźniki osiągnęły następujący poziom:

- U/M – 4,79 (14 974 urodzeń, 3127 małżeństw),
- U/Z – 1,20 (14 974 urodzeń, 12 493 zgonów),
- wskaźnik maskulinizacji – 105,52 (7688 urodzeń męskich, 7286 urodzeń żeńskich).

Powyższe wskaźniki sugerują, że akta metrykalne parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie możemy traktować jako wiarygodne w przekazie informacji statystycznej⁹.

Zarys historii parafii

Parafia rzymskokatolicka w Trzebieszowie powstała między 1418 a 1430 rokiem¹⁰. Położona jest w północnej części ziemi łukowskiej na trasie między Łukowem a Międzyrzecem Podlaskim. Na początku XVI wieku swoim zasięgiem

⁹ Według Ireny Gieysztorowej wskaźniki dla wiarygodnych akt metrykalnych odnoszących się do terenów wiejskich powinny sytuować się na poziomie ok. 5 U/M, a wskaźnik dynamiki demograficznej powinien wahać się w okolicach 1. Z racji tego, że zakres chronologiczny badanej społeczności obejmuje początkowy okres transformacji demograficznej na terenach Królestwa Polskiego, możemy sądzić, że wskaźnik dynamiki demograficznej społeczności parafii w Trzebieszowie wzrasta do poziomu 1,2 ze względu na zauważalny wzrost liczby urodzeń względem liczby zgonów w badanym okresie. Należy także zauważyć, że przytoczony wskaźnik maskulinizacji sytuuje się w dopuszczalnych granicach między 103 a 109 urodzeń męskich na 100 urodzeń żeńskich – Irena Gieysztorowa, „Niebezpieczeństwa metodyczne polskich badań metrykalnych XVII–XVIII wieku”, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 19 (1971), 4: 591; Jakub Dobrzyński, „Społeczeństwo parafii w Płonce Kościelnej w świetle akt metrykalnych z lat 1826–1868”, *Rocznik Białostocki* 21 (2018): 107.

¹⁰ W 1418 r. biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec wydał akt erekcyjny parafii w Zbuczynie, która została wydzielona z parafii w Łukowie. W dokumencie tym biskup wymienia szczegółowo miejscowości, które będą przynależać do nowego okręgu parafialnego oraz miejscowości, które pozostają przy dotychczasowym, łukowskim. Do drugiej grupy należał Trzebieszów oraz pięć okolicznych miejscowości, które w 1430 r. będą tworzyć parafię w Trzebieszowie (Karwów, Kąkolwnica, Krasusy, Mościska, Wierzejki). Niestety nie jest znany dokładny czas powstania parafii w Trzebieszowie, ponieważ nie zachował się jej akt erekcyjny. Wiadomo natomiast, że w 1430 r. król Władysław Jagiełło wydał akt fundacyjny, uposażając istniejącą już parafię we wsi królewskiej Trzebieszów. Z tej racji należy szacować, że parafia powstała między 1418 a 1430 rokiem – Stanisław Kuraś, wyd., *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 1, *Dokumenty z lat 1257–1420*, nr 328 (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1962), 420–423; Stanisław Kuraś, Irena Sułkowska-Kurasiowa, wyd., *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 7, *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1418–1434*, nr 2047 (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975), 285–286.

obejmowała 37 miejscowości: 8 królewskich (Brzozowica, Dębowierzchy, Jurki, Kąkolewnica, Lipniaki, Obelniki, Ruska Wola i Trzebieszów) i 29 szlacheckich (Celiny, Grochówka, Karwów, Kurów, Leszczanka, Mościska, Olszewnica, Płudy, Popławy, Rogale, Sokule, Szczepanki, Wierzejki, Wylany, zaścianek Krasusy [Gołowierzchy, Łęcznowola, Mikłusy, Smolanka, Wólka Konopna, Zaolszynie, Zembry], zaścianek Szaniawy [Gzary, Matysy, Poniaty, Ryndy, Salomony] oraz zaścianek Wysokiny [Jakusze, Maciejowice, Tęczki])¹¹.

Okręg terytorialny parafii pozostał niezmienny do chwili utworzenia parafii w Kąkolewnicy w 1919 roku. Już od 1767 roku funkcjonowała tam filia parafii trzebieszowskiej, która m.in. prowadziła własne księgi metrykalne, w wyniku czego miejscowości należące do filii parafii Trzebieszów w Kąkolewnicy w latach 1767–1919 nie występowały w aktach metrykalnych prowadzonych przez duszpasterzy z Trzebieszowa, mimo ciągłej przynależności do parafii. Utworzenie filii było uzasadnione dużą rozległością okręgu parafialnego w Trzebieszowie, co utrudniało mieszkańcom najdalej położonych miejscowości regularne korzystanie z praktyk religijnych¹². Do filii, a następnie parafii w Kąkolewnicy, należały: Jurki, Kąkolewnica, Lipniaki, Olszewnica oraz Ruska Wola, w której także funkcjonowała cerkiew unicka¹³. Parafia w Trzebieszowie w XIX wieku liczyła około 9 tysięcy wiernych¹⁴, którzy w 2/3 stanowili ludność pochodzenia szlacheckiego, a w 1/3 ludność pochodzenia włościańskiego.

Analiza wyników badań

Liczba urodzeń

W latach 1815–1867 w aktach stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie odnotowano 14 974 urodzeń, z czego 493 urodzenia dotyczyły dzieci nieślubnych, co stanowi 3,29% wszystkich urodzeń w badanym okresie.

W przypadku parafii Trzebieszów liczba ta była nierównomierna względem całego badanego okresu. Na poniższych wykresach i w tabelach (wykresy 1–2, tab. 1) zaprezentowano liczbę urodzeń wszystkich dzieci oraz dzieci nieślubnych w parafii w poszczególnych latach badanego okresu oraz udział procentowy urodzeń pozamałżeńskich względem wszystkich urodzeń w okresach pięcioletnich.

¹¹ Stanisław Litak, „Opis parafii Trzebieszów w diecezji krakowskiej”, *Roczniki Humanistyczne* 9 (1960), 4: 13; Jan Rzewuski, *Dzieje parafii Trzebieszów i jej mieszkańców w latach 1430–1860* (Warszawa: Parafia Rzymskokatolicka w Trzebieszowie, 2006), 19; tenże, *Parafia rzymskokatolicka i dobra ziemskie w Trzebieszowie w latach 1790–1939* (Warszawa, 2017), 13.

¹² Rzewuski, *Parafia*, 17–18.

¹³ Tamże.

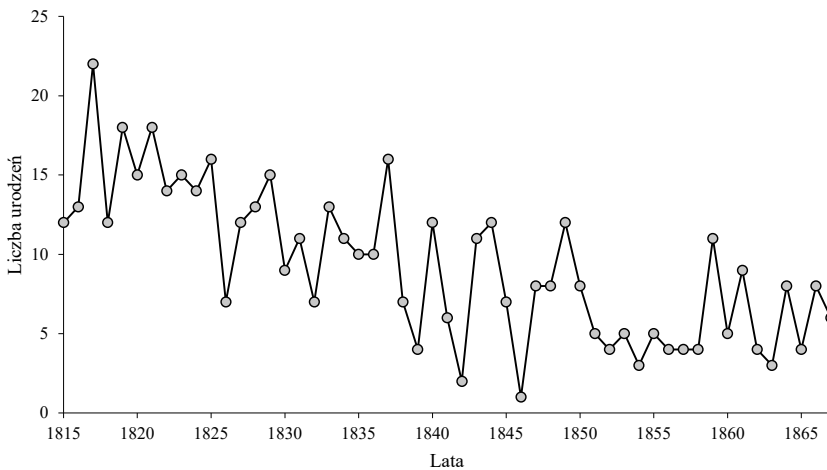
¹⁴ Bronisław Chlebowski, Filip Sulimierski, red., *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 12 (Warszawa: Druk „Wiek”, 1892), 556.

Wykres 1. Liczba urodzeń w parafii Trzebieszów w latach 1815–1867

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Wykres 2. Liczba urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów w latach 1815–1867

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Tabela 1. Udział procentowy liczby urodzeń pozamałżeńskich w liczbie wszystkich urodzeń w parafii Trzebieszów w latach 1815–1867

Urodzenia	Okres										
	1815–1819	1820–1824	1825–1829	1830–1834	1835–1839	1840–1844	1845–1849	1850–1854	1855–1859	1860–1864	1865–1867
Ogółem	1126	1163	1263	1461	1536	1533	1407	1444	1369	1718	954
w tym pozamałżeńskie	77	76	63	51	47	43	36	25	28	29	18
Procentowy udział pozamałżeńskich	6,84	6,53	4,99	3,49	3,06	2,80	2,56	1,73	2,05	1,69	1,89

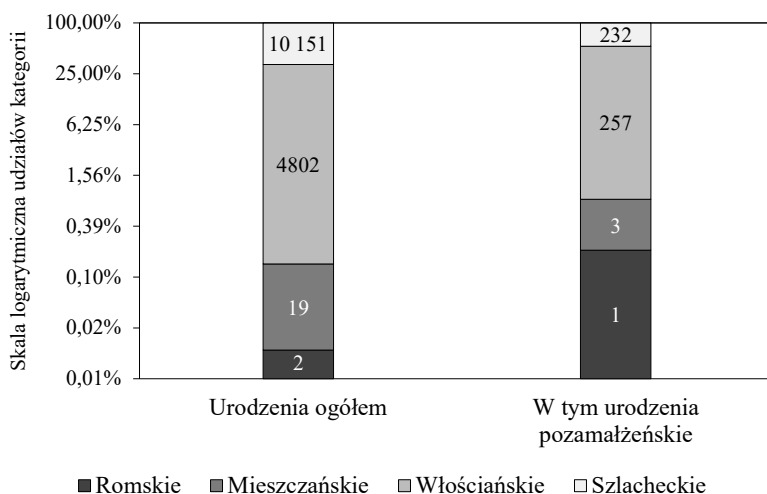
Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Rozkład liczby wszystkich urodzeń oraz urodzeń pozamałżeńskich na przestrzeni badanego okresu wskazuje, że obie badane cechy wykazują odwrotną tendencję. W przypadku liczby wszystkich urodzeń ponad 52% narodzin miało miejsce po 1842 roku (druga połowa badanego okresu). Natomiast w przypadku urodzeń pozamałżeńskich ponad 67% miało miejsce w pierwszej połowie badanego okresu (do 1842 r.). Tendencja ta widoczna jest także w udziale procentowym urodzeń dzieci nieślubnych w liczbie urodzeń wszystkich dzieci. Maleje ona z poziomu 6,84% w latach 1815–1819 do poziomu 1,69% i 1,89% wszystkich urodzeń w latach 1860–1864 oraz 1865–1867. Przyczyn zróżnicowania liczby urodzeń dzieci nieślubnych należy upatrywać w kwestiach związanych z ich pochodzeniem społecznym oraz przynależnością terytorialną.

Pochodzenie społeczne

Na podstawie informacji pochodzących z akt urodzeń możemy wyróżnić cztery grupy charakteryzujące się odmiennym pochodzeniem społecznym. Grupy te stanowią osoby pochodzenia szlacheckiego (67,79%), włościańskiego (32,07%), mieszczańskiego (0,13%) i cygańskiego (0,01%). Obraz społeczny parafii, uchwycony w liczbie wszystkich urodzeń z uwzględnieniem liczby urodzeń pozamałżeńskich, przedstawiono na wykresie 3.

Wykres 3. Liczba urodzeń w parafii Trzebieszów w okresie 1815–1867 w podziale na pochodzenie społeczne rodziców lub matek

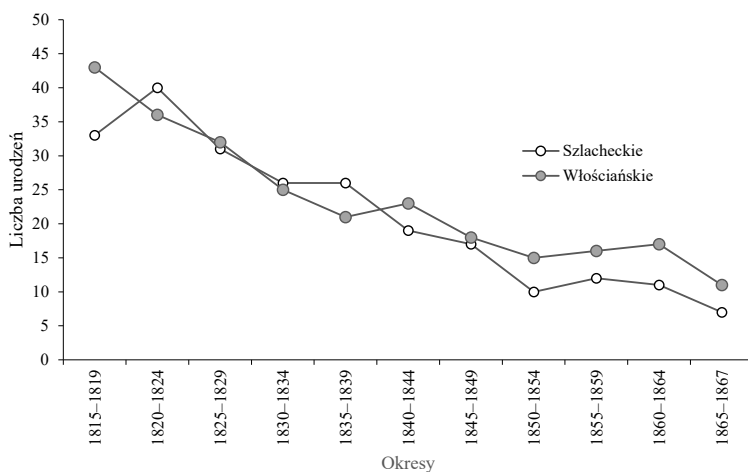
Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Udział dzieci pochodzenia włościańskiego i szlacheckiego w liczbie urodzeń pozamałżeńskich był porównywalny. 52,13% dzieci nieślubnych (257 osób) było pochodzenia włościańskiego, natomiast dzieci nieślubne pochodzenia szlacheckiego stanowiły 47,06% (232 osoby) liczby urodzeń pozamałżeńskich odnotowanych na terenie parafii Trzebieszów. W badanym okresie odnotowano także marginalny odsetek liczby urodzeń dzieci nieślubnych wśród osób pochodzenia mieszczańskiego (0,61% – 3 osoby) oraz cygańskiego (0,2% – 1 osoba). Zauważalna jest dysproporcja w udziale głównych grup społecznych zamieszkujących teren parafii, tj. szlachty i włościan, w kształtowaniu się liczby wszystkich urodzeń oraz urodzeń pozamałżeńskich. W przypadku liczby urodzeń wszystkich dzieci w latach 1815–1867 zdecydowaną przewagę miały dzieci pochodzenia szlacheckiego (ponad 2/3), natomiast dzieci włościańskie stanowiły prawie 1/3 wszystkich urodzeń (wykres 3). Należy zadać pytanie, co spowodowało przewagę liczby urodzeń pozamałżeńskich odnotowanych wśród włościan nad liczbą urodzeń nieślubnych wśród społeczności szlacheckiej. Odpowiedzi na postawione pytanie należy upatrywać w partycypacji liczby urodzeń pozamałżeńskich w liczbie wszystkich urodzeń odnotowanych w poszczególnych grupach społecznych. W badanym okresie na 4802 odnotowane urodzenia dzieci pochodzenia włościańskiego 257 urodzeń dotyczyło dzieci nieślubnych, co stanowi 5,35% wszystkich urodzeń w tej grupie społecznej.

W przypadku dzieci pochodzenia szlacheckiego na 10 151 wszystkich urodzeń w tej grupie 232 urodzenia były urodzeniami pozamałżeńskimi, co kształtuje udział tej grupy na poziomie 2,29% wszystkich urodzeń odnotowanych wśród społeczności szlacheckiej.

Dla lepszego zobrazowania udziału obu grup społecznych w kształtowaniu poziomu urodzeń pozamałżeńskich na przestrzeni badanego okresu należy przedstawić wykres ukazujący rozkład liczby urodzeń nieślubnych z podziałem na zbliżone okresy pięcioletnie¹⁵ z uwzględnieniem pochodzenia społecznego (wykres 4).

Wykres 4. Liczba urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów w latach 1815–1867 w podziale na pochodzenie społeczne matek

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Spadek liczby urodzeń pozamałżeńskich widoczny jest w obu prezentowanych grupach społecznych (wykres 4). W przypadku urodzeń pozamałżeńskich wśród dzieci pochodzenia szlacheckiego widoczny jest spadek w liczbie urodzeń między okresem 1820–1824 (40 osób) a latami 1860–1864 (11 osób), który stanowi 72,5% pierwszej liczby. Z kolei wśród dzieci nieślubnych pochodzenia włościańskiego największy spadek w liczbie urodzeń ma miejsce między podokresami 1815–1819 (43 urodzenia) a 1845–1849 (18 urodzeń) i stanowi spadek o ponad 58%. Natomiast

¹⁵ Badany okres obejmuje 53 lata, zastosowanie podziału na okresy dziesięcioletnie powoduje pozostawienie na końcu okresu trzyletniego, będącego niewspółmiernie mniejszym niż pozostałe przedziały, dlatego w pracy zastosowano podział na okresy pięcioletnie, dzięki czemu prezentowane wyniki z okresu trzyletniego (1865–1867) są bardziej zbliżone do wyników z pozostałych przedziałów.

w kolejnych latach badanego okresu urodzenia pozamałżeńskie odnotowane wśród włościan kształtują się na stabilnym poziomie (spadek o 0,55% między latami 1845–1849 a 1860–1864). Spadek liczby urodzeń pozamałżeńskich obrazuje także fakt, że w latach 1815–1839 średnia roczna urodzeń nieślubnych wśród szlachty wynosiła 6,24 urodzeń, a wśród włościan 6,28. Natomiast w latach 1840–1867 średnia ta spada do 3,57 urodzeń na rok (spadek o 43,13%) wśród włościan i 2,71 urodzeń na rok wśród szlachty (spadek o 56,5%). Jeżeli spojrzymy na różnice w średniej rocznej wszystkich urodzeń w podanych okresach, to zauważymy, że w latach 1815–1839 średnia roczna urodzeń dla dzieci pochodzenia szlacheckiego wynosiła 175,6 urodzeń, natomiast w latach 1840–1867 wzrosła o 17,17% (205,75 urodzeń na rok). W przypadku włościan średnia roczna urodzeń w latach 1815–1839 wyniosła 86,2 urodzenia, a w latach 1840–1867 wzrosła o 9,67% względem poprzedzającego do poziomu 94,54 urodzeń. Powyższe dane mogą sugerować, że za zmniejszenie liczby urodzeń pozamałżeńskich po 1840 roku w większym stopniu odpowiada społeczność szlachecka. Należy jednak spojrzeć także na fakt, że udział procentowy urodzeń nieślubnych tej grupy w liczbie wszystkich urodzeń szlacheckich zmalał o 37,12% (od 3,55% w latach 1815–1839 do 1,32% w latach 1840–1867), zaś w przypadku włościan spadek udziału urodzeń pozamałżeńskich w liczbie wszystkich urodzeń osób pochodzenia włościańskiego był na poziomie 51,86% (od 7,29% w latach 1815–1839 do 3,78% w latach 1840–1867). Jednak aby przedstawić pełen obraz przyczyn zmian w liczbie urodzeń pozamałżeńskich, konieczne jest przybliżenie kwestii związanej z przynależnością terytorialną dzieci nieślubnych.

Przynależność terytorialna

Jako kryterium różnicujące miejsca urodzenia zostały przyjęte zasady związane z charakterem powstania analizowanych miejscowości oraz pochodzeniem społecznym ludności je zamieszkującej. Podziału dokonano na następujące grupy: wsie szlacheckie¹⁶, wsie włościańskie¹⁷ oraz zaścianki szlacheckie¹⁸. W ramach analizy wyróżniono także procentowy udział zamieszkiwania szlachty oraz włościan w poszczególnych grupach miejscowości.

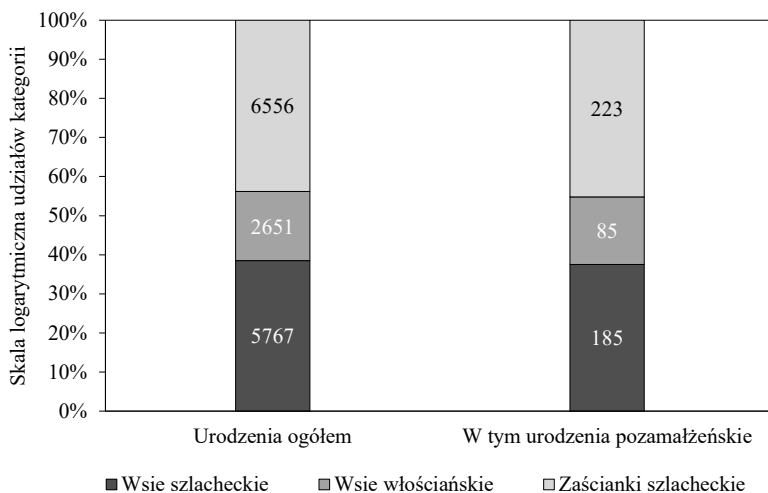
¹⁶ Do wsi szlacheckich zaliczono miejscowości: Celiny, Grochówka, Karwów, Kurów, Leszczanka, Mościska, Płudy, Popławy, Rogale, Sokule, Szczepanki, Wierzejki, Wylany.

¹⁷ Do wsi włościańskich zaliczono miejscowości: Brzozowica, Dębowierzchy, Obelniki, Trzebieszów.

¹⁸ Na terenie parafii Trzebieszów zlokalizowane były trzy zaścianki szlacheckie: Krasusy, Szaniawy i Wysokiny. W skład wymienionych zaścianków wchodziły miejscowości: Krasusy – Gołowierzchy, Łęcznowola, Mikłusy, Smolanka, Wólka Konopna, Zaolszynie, Zembry; Szaniawy – Gzary, Matysy, Poniaty, Ryndy; Wysokiny – Jakusze, Maciejowice, Tęczki.

Poszczególne grupy miejscowości miały różnorodny wpływ na kształtowanie się liczby urodzeń zarówno wszystkich, jak i pozamałżeńskich. Spowodowane to było m.in. liczbą miejscowości przynależących do danej grupy czy liczbą ludności poszczególnych wsi. Na wykresie 5 przedstawiono podział liczby wszystkich urodzeń oraz urodzeń pozamałżeńskich z uwzględnieniem przynależności terytorialnej osób narodzonych.

Wykres 5. Liczba urodzeń w parafii Trzebieszów w okresie 1815–1867 w podziale na miejsce urodzenia dziecka

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Z akt urodzeń odnotowanych w latach 1815–1867 wynika, że 43,78% społeczności zamieszkującej parafię w Trzebieszowie urodziło się w miejscowościach wchodzących w skład zaścianków szlacheckich. Z kolei 38,51% dzieci urodziło się na terenie wsi szlacheckich, zaś 17,7% we wsiach włościańskich. Statystyka ta pokazuje, że ludność włościańska odpowiedzialna za prawie 1/3 wszystkich urodzeń odnotowanych na terenie parafii Trzebieszów w badanym okresie zamieszkiwała tylko w połowie we wsiach włościańskich. Pozostała część osób pochodzenia włościańskiego zamieszkiwała we wsiach i zaściankach szlacheckich. Na podobnym poziomie, co udział poszczególnych grup miejscowości w liczbie wszystkich urodzeń, sytuował się udział tychże grup w liczbie urodzeń pozamałżeńskich: 45,23% dzieci nieślubnych urodziło się na terenie zaścianków szlacheckich (to o 1,45 p.p. wynik wyższy niż w przypadku udziału w liczbie

wszystkich urodzeń), 37,53% urodzeń pozamałżeńskich dotyczyło mieszkańców wsi szlacheckich (to o 0,99 p.p. wynik niższy od udziału w ogólnej liczbie urodzeń), a 17,24% dzieci nieślubnych pochodziło ze wsi włościańskich (to o 0,46 p.p. wynik niższy niż we wcześniej omawianej kategorii).

Poszczególne grupy wsi zostały ustalone według kryterium charakteru własności poszczególnych wiosek w początkach ich istnienia. Jednak przydzielenie poszczególnych miejscowości do danej grupy nie oznaczało, że dana miejscowość była w badanym okresie zamieszkiwana wyłącznie przez jedną grupę społeczną. Zróżnicowanie społeczne poszczególnych grup miejscowości w parafii Trzebieszów przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Zróżnicowanie społeczne miejscowości w parafii Trzebieszów w latach 1815–1867 (%)

	Urodzenia wsie szlacheckie	Kategoria miejsca urodzenia		
		wsie szlacheckie	wsie włościańskie	zaścianki szlacheckie
Ogółem	szlachta	85,92	2,91	78,17
	włościanie	13,96	96,86	21,65
	razem	99,88	99,77	99,82
Pozamałżeńskie	szlachta	52,97	8,24	56,95
	włościanie	47,03	90,59	41,70
	razem	100,00	98,83	98,65

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespol nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Dane w tabeli wskazują, że we wsiach i zaściankach szlacheckich zdecydowana większość dzieci urodzonych należała do rodzin pochodzenia szlacheckiego. Analogicznie sytuacja wyglądała we wsiach włościańskich, gdzie prawie 97% dzieci urodzonych było pochodzenia włościańskiego. Przy takim zróżnicowaniu społecznym poszczególnych miejscowości uwagę zwraca fakt podziału liczby urodzeń pozamałżeńskich we wsiach i zaściankach szlacheckich z uwzględnieniem pochodzenia społecznego. W obu grupach miejscowości przewagę w liczbie urodzeń nieślubnych mają dzieci pochodzenia szlacheckiego (52,97% we wsiach szlacheckich i 56,95% w zaściankach szlacheckich). Jednak porównanie tych informacji z przedstawionym wcześniej zróżnicowaniem społecznym wszystkich urodzeń odnotowanych we wspomnianych wsiach pozwala na stwierdzenie, że grupą społeczną mającą decydujący wpływ na kształtowanie się liczby urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów były osoby pochodzenia włościańskiego, mieszkające we wsiach i zaściankach szlacheckich, najczęściej zajmujące się pracą zarobkową w dworach, folwarkach i gospodarstwach bogatszych właścicieli. Przedstawiona hipoteza

znajduje potwierdzenie m.in. w spadku liczby urodzeń pozamałżeńskich w drugiej połowie badanego okresu, na co wpływ mogły mieć dwie kwestie. Pierwszą z nich mogła być migracja ludności zarobkowej pochodzenia włościańskiego z miejscowości w parafii. Ubożenie mieszkańców parafii spowodowało, że nie było stać ich na opłacanie osób pracujących w gospodarstwie, konsekwencją czego była konieczność samodzielnego uprawiania ziemi oraz odpływ ludności zarobkowej pochodzenia włościańskiego, która – jak wykazały badania – wyróżniała się wyższym współczynnikiem urodzeń nieślubnych¹⁹. Za tym faktem przemawiają dane pochodzące z akt stanu cywilnego i rejestrów ludności. Do 1826 roku w aktach metrykalnych odnotowywany był numer domu, w którym zamieszkiwały dane osoby. Dzięki analizie tych informacji możemy odnotować, że część matek, których dotyczyło zjawisko urodzeń pozamałżeńskich, zamieszkiwało poszczególne miejscowości w charakterze ludności służebnej przy dworze czy wyrobnic i komornic w gospodarstwach zamożniejszych właścicieli pochodzenia szlacheckiego, co pozwała nam założyć, że znajdowały się one na utrzymaniu tych osób. Z kolei na podstawie zachowanych rejestrów ludności dotyczących miejscowości parafii Trzebieszów z lat 1863–1930 należy stwierdzić, że udział ludności zarobkowej w społeczności poszczególnych miejscowości spada w drugiej połowie XIX wieku i dopiero w latach 20. XX wieku proces ten zaczyna przybierać kierunek odwrotny. Szczególnie zauważalny jest exodus ludności zarobkowej ze wsi szlacheckich²⁰.

¹⁹ Osoby pochodzenia włościańskiego zazwyczaj nie zamieszkiwały miejscowości całymi rodzinami, a jedynie najmowały się na służbę u bogatszego właściciela, np. do pracy w polu. Samotne kobiety, bez otoczenia rodzinnego, często były bardziej narażone na ewentualne akty wykorzystania seksualnego czy to przez właściciela gospodarstwa, czy przez innych pracowników pozostających na służbie. Mogło to mieć także wpływ na tak wysoki współczynnik narodzin nieślubnych wśród włościan, które nie zawsze musiały wynikać z dobrowolnego stosunku seksualnego z żonatym mężczyzną – porównaj D. Prucnal, „Dzieci nieślubne w Lublinie w latach 1612–1638 (w świetle ksiąg chrztów parafii p.w. Michała Archanioła)”, w: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV–XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*, red. Cezary Kukło (Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008), 313–314.

²⁰ W latach 1815–1839 liczba wszystkich urodzeń odnotowanych wśród ludności zarobkowej w Celinach, Karwowie, Wierzejkach i Leszczance sięgała odpowiednio: 4,88% wszystkich urodzeń w Celinach (25 dzieci), 5,20% wszystkich urodzeń w Karwowie (17 dzieci), 16,31% wszystkich urodzeń w Wierzejkach (38 dzieci) oraz 34,58% wszystkich urodzeń w Leszczance (74 dzieci). Z kolei w latach 1840–1867 udział ten spada odpowiednio: w Celinach do 1,71% (10 dzieci), w Karwowie do 2,61% (9 dzieci), w Wierzejkach do 8,68% (31 dzieci) oraz w Leszczance do 20,08% (51 dzieci). Jednak nie we wszystkich wsiach szlacheckich ten exodus był tak bardzo widoczny, np. w Mościskach z 19,38% (31 dzieci) spadł do 14,22% (29 dzieci), a w Popławach spadł z 34,73% (58 dzieci) do 33,56% (50 dzieci) – APL, zespół nr 1938, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1810–1873, sygn. 18–28, 75; Archiwum Państwowe w Siedlcach, zespół nr 297, Akta gminy Celiny z lat 1862–1954 [1956], sygn. 416, Wykaz urodzonych Parafii Przemienienia Pańskiego Trzebieszów za czas od 1880 roku do chwili obecnej z lat 1880–1932, nlb; tamże, sygn. 18, Księga ewidencji ludności wsi Szaniawy Poniat z lat 1880–1932, nlb; tamże, sygn. 419, Księga ewidencji ludności wsi Szaniawy Poniaty z lat 1880–1932, nlb; tamże, sygn. 422, Der. Szaniawy Ryndy – dokumenty k nig narodonasilenia z lat 1875–1954, nlb; tamże, sygn. 673,

Zważywszy na fakt, że największy odpływ ludności zarobkowej miał miejsce we wsiach szlacheckich, to spadek liczby urodzeń dzieci nieślubnych w tych miejscowościach w latach 1840–1867 sugeruje powiązanie przyczynowo-skutkowe między zjawiskiem ubożenia mieszkańców i migracji ludności zarobkowej. Drugą kwestią warunkującą spadek liczby urodzeń dzieci nieślubnych mógł być negatywny odbiór społeczny zjawiska urodzeń pozamałżeńskich w konserwatywnym społeczeństwie wiejskim. Szczególnie napiętnowane były kobiety pochodzenia szlacheckiego, które rodząc dziecko nieślubne, często wraz z rodziną były marginalizowane w społeczności, co nierzadko wymuszało na nich przenoszenie się do miasta bądź innych parafii, gdzie mogły liczyć na większą anonimowość²¹.

Płeć

W latach 1815–1867 w parafii Trzebieszów odnotowano narodziny 260 chłopców będących dziećmi nieślubnymi swych matek i liczba ta stanowiła 52,74% wszystkich urodzeń pozamałżeńskich. Dziewczynek urodzonych w wyniku relacji pozamałżeńskiej w badanym okresie było o 27 mniej niż chłopców. Współczynnik maskulinizacji dla społeczności dzieci nieślubnych sytuował się na poziomie prawie 112 (111,59) urodzeń męskich na 100 urodzeń żeńskich. W porównaniu do współczynnika wszystkich urodzeń odnotowanych w parafii Trzebieszów (105,52) widoczna jest nadreprezentacja płci męskiej w liczbie dzieci nieślubnych. Podobnie sytuacja wyglądała w dwóch parafiach śląskich: w Łące oraz w Lubawce, gdzie poziom maskulinizacji urodzeń pozamałżeńskich osiągnął wartości 116 i 118 urodzeń męskich na 100 urodzeń żeńskich²².

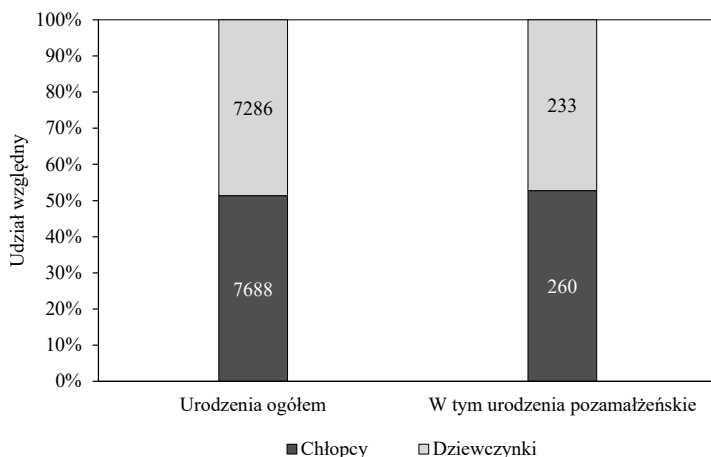
Księga ludności stałej gr. Karwów z lat 1905–1930; tamże, sygn. 703, Księga ludności gminy Celiny, wieś Karwów z osadą Jasionka z 1863 roku, nlb.

²¹ Dotychczasowe badania wykazały, że najchętniej obieranymi kierunkami migracji kobiet, które urodziły dziecko nieślubne, było miasto Łuków oraz sąsiednie miejscowości należące do parafii łukowskiej (Dębowica, Nurzyna, Strzyżew, Turzerogi) – Marcin Krasuski, „Przedmałżeńska aktywność seksualna w środowisku wiejskim na przykładzie miejscowości Karwów w latach 1795–1920”, w: *Nauka młodych wobec nowej rzeczywistości*, red. Agnieszka Godlewska, Monika Jasińska, Katarzyna Maksymiuk, Jacek Sosnowski, Piotr Piszcz (Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2021), 163–164; tenże, *Mieszkańcy Karwowa w latach 1815–1920. Studium historyczno-demograficzne* (Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Archiwum Państwowe w Siedlcach, 2022), 115, 131, 195, 248, 321, 377–378.

²² W przypadku parafii w Łące współczynnik maskulinizacji na poziomie 118 odnosił się do badanego przez autorkę okresu lat 1664–1914, natomiast dla lat 1801–1850 współczynnik maskulinizacji w tej parafii wyniósł 106 – Ryguła, „Urodzenia”, 15; Karbowska, „Ludność”, 128.

Wykres 6. Liczba urodzeń w parafii Trzebieszów w okresie 1815–1867 w podziale na płeć dziecka

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Przyczyn dysproporcji możemy upatrywać w niechęci rejestracji dzieci płci żeńskiej²³, jednak stanowi to zbyt uproszczenie danej kwestii. Badania przeprowadzone m.in. przez Piotra Szukalskiego czy Anetę Bołdyrew mogą wskazywać, że społeczność wiejska była skłonna do częstszej rejestracji chłopców ze względów spadkowych, starając się zagwarantować im możliwość prawnego dziedziczenia poprzez rejestrację ich narodzin²⁴. Podobne preferencje w rejestracji płci męskiej w epoce nowożytnej wykazywała społeczność wiejska w niektórych regionach Francji²⁵. Prawdopodobne jest, że matki dzieci nieślubnych, kierując się chęcią zapewnienia sobie bytu w przyszłości, były skłonne do częstszej rejestracji dzieci płci męskiej, które w przyszłości mogły zapewnić im opiekę, zwłaszcza jeżeli ich matki nie miały bliskiej rodziny czy majątku, co zmuszało je do powierzenia swojej przyszłości potomkom męskim, którzy ówczesnie mieli więcej możliwości niż ich rodzeństwo płci żeńskiej na zapewnienie akceptowalnych warunków egzystencji swoim matkom. Przedstawiona hipoteza wymaga jednak szerszych badań w parafiach sąsiednich oraz w aktach notarialnych w celu

²³ Karbowska, „Ludność”, 128.

²⁴ Piotr Szukalski, „Relacja urodzeń noworodków płci żeńskiej i męskiej w czasie i przestrzeni”, *Wiadomości Statystyczne* 12 (2010): 52–53; Aneta Bołdyrew, *Matka i dziecko w rodzinie polskiej. Ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795–1918* (Warszawa: Neriton, 2008), 225.

²⁵ Jean-Louis Flandrin, *Historia rodziny* (Warszawa: Volumen, 1998), 219.

zweryfikowania, czy dany wskaźnik maskulinizacji dzieci nieślubnych w innych parafiach regionu sytuował się na zbliżonym poziomie oraz czy informacje zawarte w aktach notarialnych mogą wskazywać na próbę zapewnienia sobie przez matki dzieci nieślubnych gwarancji prawnej opieki przez ich dzieci płci męskiej.

Stan cywilny matek

W aktach urodzeń parafii Trzebieszów pojawiają się cztery kategorie określające stan cywilny matek dzieci nieślubnych. Najliczniejszą z nich była grupa matek, które urodziły swoje dziecko jako panny (78,09%). Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły kobiety będące wdowami (13,18%). Wśród matek dzieci nieślubnych odnotowywane były także kobiety, które będąc w związku małżeńskim, urodziły dziecko poczęte z mężczyzną niebędącym ich mężem (8,52%). Najczęściej do poczęcia pozamałżeńskiego dochodziło w sytuacji, kiedy współmałżonek przebywał w wojsku (19 dzieci), co stanowiło 45,24% urodzeń w omawianej grupie. Drugim najczęstszym powodem pojawienia się dziecka nieślubnego wśród mężatek był związek matki dziecka, znajdującej się w separacji z mężem, z osobą niebędącą jej współmałżonkiem (14 dzieci). W czterech przypadkach sytuacja życiowa matki dziecka nieślubnego i jej męża była niemożliwa do określenia, natomiast w dwóch przypadkach matka dziecka żyła w stałym związku z mężem, jednak dziecko urodzone nie było jego potomstwem. „Rekordzistką” w omówionej grupie kobiet była Anastazja Wysokińska z domu Krasuska Wawrzyńczyk, która będąc w separacji z mężem Gabrielem Wysokińskim z Zembrów, w latach 1825–1841 urodziła pięciu synów spłodzonych ze stosunków pozamałżeńskich²⁶. W latach 1866 i 1867 mieszkanki wsi Gołowierzchy, Antonina Popławska, z domu Krasuska (21.09.1866), oraz Antonina Radzikowska, z domu Ratyńska (22.07.1867), urodziły dzieci nieślubne spłodzone podczas odbywania przez ich mężów zsyłki na Syberii²⁷. W aktach odnotowany został także jeden przypadek urodzenia dziecka nieślubnego przez kobietę będącą po rozwodzie (0,20%). Była to włościanka (zajmowała się szynkiem) Weronika Rowicka, po mężu Rytel, która 4 lipca 1824 roku w Leszczance urodziła syna Aleksandra²⁸.

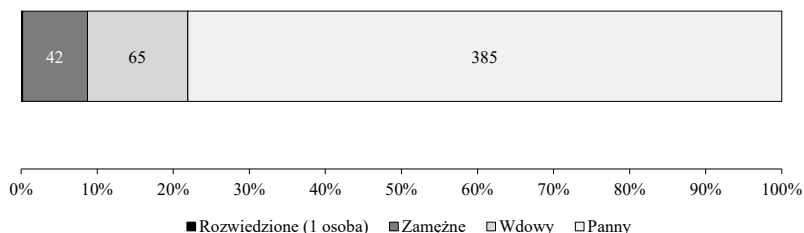
---

²⁶ W 1825 r. urodziła syna Franciszka Władysława, w 1828 r. syna Antoniego, w 1830 r. syna Jana, w 1834 r. syna Adolfa Wincentego, a w 1841 r. syna Wojciecha Teofila – APL, ASC Trzebieszów, sygn. 75, akt urodzenia nr 29; tamże, sygn. 30, akt urodzenia nr 227; tamże, sygn. 33, akt urodzenia nr 221; tamże, sygn. 37, akt urodzenia nr 121; tamże, sygn. 44, akt urodzenia nr 102.

²⁷ APL, ASC Trzebieszów, sygn. 69, akt urodzenia nr 222; tamże, sygn. 70, akt urodzenia nr 153.

²⁸ APL, ASC Trzebieszów, sygn. 27, akt urodzenia nr 234.

Wykres 7. Liczba urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów w okresie 1815–1855 ze względu na stan cywilny matek

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Wśród kobiet, które nie wstąpiły w związek małżeński, a urodziły dziecko nieślubne, struktura przynależności społecznej między szlachtą a włościanami rozkładała się równomiernie (50,13% włościanki, 49,09% szlachcianki). Podobnie wyglądał podział społeczny wśród mężatek, gdzie 52,38% matek było pochodzenia włościańskiego, a 47,62% pochodzenia szlacheckiego. Inaczej sytuacja wyglądała wśród wdów, gdzie 63,08% kobiet, które urodziły dziecko z nieprawego związku małżeńskiego, było pochodzenia włościańskiego. Natomiast szlachcianki będące wdowami stanowiły 35,38%.

Imiona dzieci

W badanym okresie 233 dziewczynkom nadano imiona z puli 52 imion, natomiast przy nadawaniu imion 260 chłopcom użyto 47 imion męskich (tab. 3). Najbardziej popularnym imieniem żeńskim nadawanym dziewczynkom urodzonym ze związków pozamałżeńskich była Marianna (47 nominacji – 20,17%). Było ono popularne zarówno wśród włościanek (24 nominacje), jak i wśród szlachty (22 nominacje)²⁹. Popularnymi imionami dla dziewczynek były także Anna (11 szlachcianek, 9 włościanek – 8,58%), Józefa (9 szlachcianek, 11 włościanek – 8,58%) czy Katarzyna (5 szlachcianek, 7 włościanek – 5,15%). Wskazane imiona były także najbardziej popularne wśród dziewczynek pochodzących „z prawego łoża” (Marianna – 1412 nominacji, 19,38%; Anna – 568 nominacji, 7,80%; Katarzyna – 558 nominacji, 7,66%; Józefa – 549 nominacji, 7,53%).

²⁹ Imię Marianna zostało także nadane jednej dziewczynce pochodzenia mieszczańskiego.

Tabela. 3. Wykaz imion nadawanych dzieciom nieślubnym w parafii Trzebieszów w latach 1815–1867

Dziewczynki				Chłopcy			
imię	liczba	imię	liczba	imię	liczba	imię	liczba
Marianna	47	Józefata	2	Jan	48	Konstanty	2
Anna	20	Magdalena	2	Józef	31	Leon	2
Józefa	20	Paulina	2	Antoni	21	Tadeusz	2
Katarzyna	12	Petronela	2	Michał	17	Władysław	2
Antonina	10	Teofila	2	Franciszek	16	Adolf	1
Franciszka	10	Weronika	2	Maciej	10	Bartłomiej	1
Tekla	10	Wiktoria	2	Wojciech	10	Bonawentura	1
Karolina	9	Zofia	2	Aleksander	8	Dionizy	1
Ludwika	7	Zuzanna	2	Kazimierz	7	Felicjan	1
Małgorzata	6	Cecylia	1	Stanisław	7	Feliks	1
Ewa	4	Domicela	1	Andrzej	6	Hieronim	1
Helena	4	Dominika	1	Ludwik	6	Hilary	1
Joanna	4	Eleonora	1	Adam	5	Józefat	1
Rozalia	4	Elżbieta	1	Karol	5	Julian	1
Agnieszka	3	Filipina	1	Jakub	4	Łukasz	1
Apolonia	3	Florentyna	1	Jędrzej	4	Mikołaj	1
Barbara	3	Honorata	1	NN	4	Sylwester	1
Emilia	3	Kamila	1	Paweł	4	Szczepan	1
Julianna	3	Kazimiera	1	Tomasz	4	Szymon	1
Konstancja	3	Leonora	1	Grzegorz	3	Wawrzyniec	1
NN	3	Leontyna	1	Hipolit	3	Wiktor	1
Aleksandra	2	Łucja	1	Piotr	3		
Angela	2	Marta	1	Wincenty	3		
Balbina	2	Michalina	1	Florian	2		
Bronisława	2	Scholastyka	1	Ignacy	2		
Felicjanna	2	Waleria	1	Kacper	2		
Razem (52)			233	Razem (47)			260

Źródło: opracowanie własne na podstawie akt urodzeń parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1815–1867 – APL, zespół nr 1938, ASC Trzebieszów z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75.

Wśród chłopców urodzonych ze związków pozamałżeńskich najbardziej popularnym imieniem był Jan (27 szlachciców, 21 włościan – 18,46%). Dużą popularnością cieszyły się także imiona: Józef (13 szlachciców, 17 włościan, 1 cygan – 11,92%), Antoni (9 szlachciców, 11 włościan – 7,69%), Michał (7 szlachciców,

10 włościan – 6,54%) oraz Franciszek (10 szlachciców, 6 włościan – 6,15%). Przedstawione imiona były także najbardziej popularnymi imionami nadawanymi wszystkim chłopcom urodzonym w latach 1815–1867 w parafii Trzebieszów (Jan – 1202 nominacje, 15,63%; Józef – 852 nominacje, 11,08%; Franciszek – 786 nominacji, 10,22%; Antoni – 437 nominacji, 5,68%; Michał – 401 nominacji, 5,22%). Powyższe informacje wskazują, że wśród społeczności parafii Trzebieszów nie odnotowano wyboru imienia żeńskiego i męskiego charakterystycznego wyłącznie dla dzieci pochodzenia pozamałżeńskiego.

Parafia Trzebieszów na tle innych społeczności

Urodzenia pozamałżeńskie w społecznościach wiejskich i miejskich XIX-wiecznych ziem polskich były zjawiskiem naturalnym, obecnym we wszystkich regionach. Z tego względu konieczne jest porównanie zjawiska urodzeń nieślubnych odnotowanych w parafii Trzebieszów z innymi społecznościami w kraju i za granicą.

Główna statystyka informująca nas o udziale urodzeń pozamałżeńskich w liczbie wszystkich urodzeń w parafii Trzebieszów wyniosła 3,29% i była zbliżona do poziomu urodzeń pozamałżeńskich w wielkopolskiej parafii w Juncewie (2,1% w latach 1801–1870), podlaskiej parafii w Płonce Kościelnej (2,2% w latach 1826–1868) oraz podkarpackiej parafii w Krasnem (4,8% w latach 1786–1863)³⁰. Znacznie wyższy poziom urodzeń pozamałżeńskich miał miejsce w podkrakowskiej parafii w Raciborowicach (5,8% w latach 1797–1846) oraz w śląskiej parafii w Łące (11% w latach 1801–1850)³¹. Poziom urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów w początkowych latach badanego okresu (1815–1824 – 6,68%) był także zbliżony do udziału urodzeń nieślubnych w parafiach środkowej Walii w końcu XVIII wieku (lata 1780–1789 – 6,99%, 1790–1799 – 8,08%)³² czy do poziomu urodzeń pozamałżeńskich w parafii tyskiej w latach 1801–1820 (7,45%)³³, jednak w latach późniejszych ulegał on zmniejszeniu i w latach 1830–1844 (3,11%) był zbliżony do poziomu urodzeń pozamałżeńskich odnotowanych w niemieckiej miejscowości Krummhörn, położonej we wschodniej Fryzji, gdzie w latach 1830–1840

³⁰ Dobrzyński, „Społeczeństwo”, 109; Anna Czop, „Ruch naturalny ludności w parafii juncewskiej w latach 1801–1870 (na podstawie ksiąg metrykalnych)”, *Przeszłość Demograficzna Polski* 29 (2010): 115; Rejman, „Urodzenia”, 15; tejsze, „Krasne – dzieje demograficzne miejscowości od 1786 roku do drugiej połowy XIX wieku na podstawie ksiąg metrykalnych”, *Resovia Sacra: Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej* 25 (2018): 383.

³¹ Wyżga, „Urodzenia”, 158; Ryguła, „Urodzenia”, 15.

³² Angela Joy Muir, „Courtship, Sex and Poverty: Illegitimacy in Eighteenth-Century Wales”, *Social History* 43 (2018), dostęp 31.08.2022, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5743005/>.

³³ Małgorzata Żmijewska, *Ludność parafii tyskiej od 1749 roku do połowy XIX wieku w świetle ksiąg metrykalnych. Studium demograficzno-społeczne* (Katowice: Uniwersytet Śląski Wydział Nauk Społecznych, 2007), 122.

udział ten wyniósł 2,86%³⁴. W trakcie przeprowadzonych badań nie zauważono podobieństw w poziomie wskaźnika maskulinizacji między parafią w Trzebieszowie (111,59) a analizowanymi parafiami w Płonce Kościelnej (98), Raciborowicach (106), Tychach (106), Lubawce (116) czy Łące (118)³⁵. W badanych parafiach zauważono także duży udział panien oraz osób służebnych wśród wszystkich matek nieślubnych dzieci odnotowanych w aktach metrykalnych³⁶. Te informacje potwierdzają, że udział procentowy urodzeń nieślubnych w parafii Trzebieszów sytuował się na poziomie naturalnym dla wielu społeczności zarówno w kraju, jak i Europie zachodniej, natomiast wskaźnik maskulinizacji był różny w porównaniu do przedstawionych badań krajowych.

Podsumowanie

Analiza uzyskanych wyników badań pozwoliła na znalezienie odpowiedzi na pytania postawione we wstępie do niniejszego artykułu. Urodzenia pozamałżeńskie w parafii Trzebieszów kształtowały się na jednym z niższych poziomów pod względem udziału procentowego w liczbie wszystkich odnotowanych urodzeń. Przeprowadzone badania pozwoliły także na zweryfikowanie udziału poszczególnych grup społecznych w kształtowaniu się liczby urodzeń nieślubnych. Ponad połowa dzieci będących owocem związku pozamałżeńskiego było pochodzenia włościańskiego, co przy udziale tej grupy w liczbie wszystkich urodzeń na poziomie 32% ukazuje skalę problemu urodzeń nieślubnych, jaki dotyczył tę społeczność. W szczególności była to ludność zarobkowa, zamieszkująca wsie i zaścianki szlacheckie, która będąc bardziej narażona na wykorzystanie seksualne (patrz przypis 19), w znacznym stopniu partycypowała w kształtowaniu liczby urodzeń pozamałżeńskich. W parafii Trzebieszów nie odnotowano także tendencji do piętnowania dzieci nieślubnych poprzez nadanie im imienia przypisanego wyłącznie dla osób poczętych w związkach niemałżeńskich. Analiza porównawcza głównych statystyk związanych z aspektem dzieci nieślubnych wykazała zbieżności w kształtowaniu się zjawiska urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów z innymi społecznościami w kraju i za granicą.

---

³⁴ Katharina E. Pink, Kai P. Willführ, Eckart Voland, Paul Puschmann, „Effects of Individual Mortality Experience on Out-of-Wedlock Fertility in Eighteenth- and Nineteenth-Century Krummhörn, Germany”, *Human Nature* 31 (2020), dostęp 31.08.2022, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7381461/>.

³⁵ Dobrzyński, „Społeczeństwo”, 107; Żmijewska, *Ludność*, 124; Karbowska, „Ludność”, 128; Ryguła, „Urodzenia”, 15; Wyżga, „Urodzenia”, 159.

³⁶ Wyżga, „Urodzenia”, 162.

Informacje zawarte w aktach stanu cywilnego czy rejestrach ludności są jedynie fragmentarycznym obrazem problemu społecznego, jakim były narodziny dzieci poza związkami małżeńskimi. Przedstawienie złożoności całego zjawiska byłoby możliwe w momencie skonfrontowania analizowanych danych z informacjami zawartymi w aktach postępowań sądowych, aktach notarialnych czy dokumentami administracji publicznej. Pierwsze z nich mogłyby ukazać stopień zależności między przestępstwem wykorzystania seksualnego kobiet a narodzinami dzieci nieślubnych i pozwolić oszacować skalę tego zjawiska oraz ilość dokonywanych zgłoszeń wykorzystania seksualnego. Natomiast akta administracji publicznej, związane z prowadzeniem opieki nad matkami samotnie wychowującymi dzieci, oraz akta notarialne pozwoliłyby na podjęcie próby przedstawienia sytuacji materialnej kobiet, które urodziły dziecko poza związkiem małżeńskim.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Lublinie, zespół nr 1938: Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Trzebieszowie z lat 1810–1873, sygn. 18–70, 75 (Księgi UMZ za lata 1815–1867).

Archiwum Państwowe w Siedlcach, zespół nr 297: Akta gminy Celiny z lat 1862–1954 [1956]: sygn. 416, Wykaz urodzonych Parafii Przemienienia Pańskiego Trzebieszów za czas od 1880 roku do chwili obecnej z lat 1880–1932; sygn. 418, Księga ewidencji ludności wsi Szaniawy Poniaty z lat 1880–1932; sygn. 419, Księga ewidencji ludności wsi Szaniawy Poniaty z lat 1880–1932; sygn. 422, Der. Szaniawy Ryndy – dokumenty k knig narodonasilenia z lat 1875–1954; sygn. 673, Księga ludności stałej gr. Karwów z lat 1905–1930; sygn. 703, Księga ludności gminy Celiny, wieś Karwów z osadą Jasionka z 1863 roku.

Archiwum Parafialne w Trzebieszowie: Księga chrztów z 1815 roku; Księga chrztów z 1844 roku.

Źródła drukowane

Chlebowski Bronisław, Filip Sulimierski, red. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. T. 12. Warszawa: Druk „Wiek”, 1892.

Dziennik Praw Księstwa Warszawskiego. T. 1, nr 10, 1810.

Kuraś Stanisław, wyd. *Zbiór dokumentów małopolskich*. Cz. 1: *Dokumenty z lat 1257–1420*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1962.

Kuraś Stanisław, Irena Sułkowska-Kurasiowa, wyd. *Zbiór dokumentów małopolskich*. Cz. 7: *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1418–1434*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975.

Opracowania

- Bołdyrew, Aneta. *Matka i dziecko w rodzinie polskiej. Ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795–1918*. Warszawa: Neriton, 2008.
- Czop, Anna. „Ruch naturalny ludności w parafii juncewskiej w latach 1801–1870 (na podstawie ksiąg metrykalnych)”. *Przeszłość Demograficzna Polski* 29 (2010): 99–139.
- Dobrzyński, Jakub. „Społeczeństwo parafii w Płonce Kościelnej w świetle akt metrykalnych z lat 1826–1868”. *Rocznik Białostocki* 21 (2018): 95–126.
- Flandrin, Jean-Louis. *Historia rodziny*. Warszawa: Volumen, 1998.
- Gieysztorowa, Irena. „Niebezpieczeństwa metodyczne polskich badań metrykalnych XVII–XVIII wieku”. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 19 (1971), 4: 557–603.
- Gieysztorowa, Irena. *Wstęp do demografii staropolskiej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976.
- Karbowska, Jolanta. „Ludność Lubawki w latach 1801–1850”. *Przeszłość Demograficzna Polski* 24 (2003): 103–153.
- Krasuski, Marcin. *Mieszkańcy Karwowa w latach 1815–1920. Studium historyczno-demograficzne*. Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Archiwum Państwowe w Siedlcach, 2022.
- Krasuski, Marcin. „Przedmałżeńska aktywność seksualna w środowisku wiejskim na przykładzie miejscowości Karwów w latach 1795–1920”. W: *Nauka młodych wobec nowej rzeczywistości*, red. Agnieszka Godlewska, Monika Jasińska, Katarzyna Maksymiuk, Jacek Sosnowski, Piotr Piszcz, 159–166. Siedlce: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, 2021.
- Kuklo, Cezary. *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2009.
- Kuklo, Cezary. *Rodzina w osiemnastowiecznej Warszawie*. Białystok: Instytut Historii Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, 1991.
- Kuraś, Stanisław, oprac. *Dzieje Lubelszczyzny*. T. 3: *Słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1983.
- Litak, Stanisław. „Opis parafii Trzebieszów w diecezji krakowskiej”. *Roczniki Humanistyczne* 9 (1960), 4: 13–17.
- Ładogórski, Tadeusz. „Odpowiedź Pani Irenie Gieysztorowej”. *Przeszłość Demograficzna Polski* 7 (1975): 305–310.
- Muir, Angela Joy. „Courtship, Sex and Poverty: Illegitimacy in Eighteenth-Century Wales”. *Social History* 43 (2018): 56–80. Dostęp 31.08.2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5743005/>.
- Piasecki, Edward. *Ludność parafii bejskiej (woj. kieleckie) w świetle ksiąg metrykalnych z XVIII–XX w. Studium demograficzne*. Warszawa–Wrocław: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990.
- Pink, Katharina E., Kai P. Willführ, Eckart Voland, Paul Puschmann. „Effects of Individual Mortality Experience on Out-of-Wedlock Fertility in Eighteenth- and Nineteenth-Century

- Krummhörn, Germany”. *Human Nature* 31 (2020): 141–154. Dostęp 31.08.2022. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7381461/>.
- Prucnal, Dariusz. „Dzieci nieślubne w Lublinie w latach 1612–1638 (w świetle ksiąg chrztów parafii p.w. Michała Archanioła)”. W: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV–XX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*, red. Cezary Kukło, 295–314. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008.
- Rejman, Sabina. „Krasne – dzieje demograficzne miejscowości od 1786 roku do drugiej połowy XIX wieku na podstawie ksiąg metrykalnych”. *Resovia Sacra: Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej* 25 (2018): 373–390.
- Rejman, Sabina. „Urodzenia nieślubne w Krasnem w latach 1786–1863”. *Przeszość Demograficzna Polski* 27 (2006): 7–38.
- Ryguła, Ewa. „Urodzenia pozamałżeńskie w parafii św. Mikołaja w Łące w latach 1664–1914”. *Przeszość Demograficzna Polski* 38 (2016), 2: 7–33.
- Rzewuski, Jan. *Dzieje parafii Trzebieszów i jej mieszkańców w latach 1430–1860*. Warszawa: Parafia Rzymskokatolicka w Trzebieszowie, 2006.
- Rzewuski, Jan. *Parafia rzymskokatolicka i dobra ziemskie w Trzebieszowie w latach 1790–1939*, Warszawa, 2017.
- Szukalski, Piotr. „Relacja urodzeń noworodków płci żeńskiej i męskiej w czasie i przestrzeni”. *Wiadomości Statystyczne* 12 (2010): 49–62.
- Wyźga, Mateusz. „Urodzenia pozamałżeńskie w podkrakowskiej parafii Raciborowice w XVII–XVIII wieku w świetle ksiąg metrykalnych”. *Przeszość Demograficzna Polski* 29 (2010): 157–172.

Urodzenia pozamałżeńskie w społeczności rzymskokatolickiej parafii Trzebieszów w latach 1815–1867

Streszczenie

Kwestia urodzeń pozamałżeńskich występujących w rzymskokatolickich społecznościach, zamieszkujących obszary wiejskie, to temat ciągle niepoznany w sposób satysfakcjonujący. Liczba oraz struktura społeczna dzieci nieślubnych często nie odpowiada obrazowi społecznemu wszystkich urodzeń odnotowanych w badanej społeczności. W podobny sposób kształtowało się zjawisko urodzeń pozamałżeńskich w parafii Trzebieszów w okresie od utworzenia Królestwa Polskiego do likwidacji jego odrębności (1815–1867). Przedstawiona w artykule różnorodność udziału urodzeń pozamałżeńskich w liczbie wszystkich urodzeń odnotowanych w poszczególnych grupach społecznych (5,35% dla włościan i 2,29% dla szlachty) w korelacji z przynależnością terytorialną matek dzieci nieślubnych rzuca nowe światło na udział wiejskiej ludności zarobkowej w kształtowaniu poziomu urodzeń pozamałżeńskich w społecznościach rzymskokatolickich zamieszkujących obszary wiejskie. Dopełnieniem obrazu społecznego urodzeń nieślubnych w parafii

Trzebieszów są analizy dotyczące stanu cywilnego matek (78,09% panien), płci dzieci (52,74% chłopców), popularności nadawanych imion (Marianna 20,17%; Jan 18,46%) czy porównań osiągniętych wyników z innymi społecznościami w regionie i za granicą (Juncewo, Krasne, Krummhörn, Łąka, Lubawka, Montgomeryshire, Płonka Kościelna, Raciborowice, Radnorshire oraz Tychy).

Illegitimate Births in the Roman Catholic Community of the Trzebieszów Parish in the Years 1815–1867

Summary

The issue of out-of-wedlock births occurring in rural Roman Catholic communities is a subject that has yet to be studied to a satisfactory level. The number and social structure of illegitimate children does not correspond to the social picture of all births recorded in the community surveyed. The phenomenon of out-of-wedlock births in the parish of Trzebieszów developed in a similar way in the period from the establishment of the Kingdom of Poland to its dissolution (1815–1867). The diversity of the share of extramarital births in the number of all births recorded in individual social groups (5.35% for the peasantry and 2.29% for the nobility), presented in the article, in correlation with the territorial affiliation of the illegitimate children's mothers sheds new light on the share of the rural working population in shaping the level of extramarital births in Roman Catholic communities living in rural areas. Completing the social picture of illegitimate births in the Trzebieszów parish are analyzes of the marital status of the mothers (78.09% unmarried women), the gender of the children (52.74% boys), the popularity of given names (Marianna 20.17%; Jan 18.46%) or comparisons of the results with other communities in the region and abroad (Juncewo, Krasne, Krummhörn, Łąka, Lubawka, Montgomeryshire, Płonka Kościelna, Raciborowice, Radnorshire and Tychy).